

NOI CONTRIBUȚII JURISDICȚIONALE LA DEZVOLTAREA DREPTULUI CLIMEI

Dr. Mircea M. DUȚU-BUZURA

Abstract: *With the impact of the economic crisis, the various interstate conflicts and the new facts of global competitiveness, environmental protection and climate transition regulations are stagnating, if not regressing, and we are witnessing an increase in the jurisdictions' concerns for creative interpretation and prospective application of the relevant legal norms. They are most often expressed through relevant case law, with a generalizing value of conclusions and advisory opinions, in the form of in-depth analysis of the existing body of law and appropriate clarifications, to capture the meanings and reveal development trends. This is also the eloquent case of the steps taken and the related results obtained in the last two years by three representative international jurisdictions: the judgment of April 9, 2024 of the European Court of Human Rights (ECHR or the Court) in Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and others v. Switzerland, the advisory opinion No. 32/25 of May 29, 2025 of the Inter-American Court of Human Rights (IACtHR) on the obligations of States in relation to climate emergency and the advisory opinion of July 23, 2025 of the International Court of Justice (ICJ) on the obligations of States in climate matters.*

Keywords: *Climate, European case law, right to climate, legal progress on ecoclimate*

În condițiile în care, sub impactul crizei economice, al diferitelor conflicte interstatale și al noilor date ale competitivității globale reglementările privind protecția mediului și tranziția climatică cunosc o stagnare, dacă nu chiar un regres, asistăm la o sporire a preocupărilor jurisdicțiilor de interpretare creatoare și aplicare prospectivă a normelor juridice pertinente. Ele se exprimă cel mai adesea prin jurisprudențe relevante, cu valoare generalizatoare a concluziilor și prin avize consultative, sub forma unor analize aprofundate ale corpusului normativ existent și clarificărilor convenite, de surprindere a sensurilor și relevare a tendințelor de dezvoltare. Este și cazul elocvent al demersurilor de acest gen întreprinse și a rezultatelor aferente obținute în ultimii doi ani de trei jurisdicții internaționale

reprezentative: hotărârea din 9 aprilie 2024 a Curții Europene a Drepturilor Omului (CEDO sau Curtea) pronunțată în cauza *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz ș.a. vs Elveția*, opinia consultativă nr. 32/25, din 29 mai 2025, a Curții Interamericane a Drepturilor Omului (CIADO) privind obligațiile statelor față de urgența climatică și, respectiv, avizul consultativ din 23 iulie 2025 al Curții Internaționale de Justiție (CIJ) referitor la obligațiile ce revin statelor în materie climatică. Deși efectele juridice directe ale acestora sunt diferite în raport cu natura lor și rămân limitate în sensul că jurisprudența europeană se circumscrie obiectului cauzei și ca amploare spațiului geografic al continentului nostru, iar cele două avize consultative contribuie la explicitarea pe calea interpretării creatoare a dreptului pertinent existent, rolul lor la cristalizarea semnificațiilor și stimularea progresului juridic ecoclimatic nu poate fi subestimat. Este vorba, înainte de toate, de prefigurarea unei perspective structurante și, prin acesta, contributivă la dezvoltarea domeniului și apoi, la fel de important, de un nou pas spre recunoașterea și consacrarea dreptului la climă, ca un element important al sistemului drepturilor umane de mediu.

1. Un nou fundament al dreptului la climă

În contextul derivelor reglementare și evoluțiilor contradictorii în privința poziționării statelor față de provocările crizei climatice, a regresului multilateralismului în favoarea reacțiilor haotice, asistăm la creșterea rolului jurisdicțiilor, îndeosebi al celor internaționale în dezvoltarea dreptului mediului. Acționând din perspectiva funcțiilor îndeplinite, în frunte cu cea contencioasă, dar și cea de explicitare și interpretare pe calea avizelor, cu consecințele aferente fiecăreia, acestea au devenit veritabile instanțe de dinamizare a progresului juridic ecologic¹. În acest context, fundamentalizarea problematicei ecoclimatice și implicarea drepturilor umane reprezintă factorul hotărâtor în îndeplinirea unei atari misiuni. Reziliența și avansurile înfăptuite permit apariția a noi surse de promovare a dezvoltărilor în materie. Este și cazul cristalizării progresive a unui drept la climă sănătoasă, stabilă și sigură, explicitat expres prin opinia consultativă a Curții Interamericane a Drepturilor Omului nr. 32/25 din 29 mai 2025 și, mai ales, prin cel al hotărârii din 9 aprilie 2024 (Grande chambre), din cauza *Verein KlimaSeniorinnen Schweiz et al. C. Suisse* (req. no. 53600/20) a Curții Europene a Drepturilor Omului, care, deopotrivă, îl recunoaște și stabilește un nou fundament. În consonanță cu unele evoluții jurisprudențiale din unele state ea se înscrie, în

¹ M.M. Duțu-Buzura, *Dreptul UE al climei. Interacțiuni internaționale, elemente definitorii, transpunere în dreptul intern*, Editura Universul Juridic, București, 2025, p. 16.

această ultimă privință, într-o tendință tot mai evidentă de a vedea acțiunea publică fondată pe legi științifice intangibile și responsabilitatea statelor întemeiată pe urgența existențială a problemelor ecologice globale, în cazul de față cea a schimbării climatice.

În numele specificității înțelegerii și abordării juridice a problematicii schimbării climatice CEDO operează o veritabilă revoluție de percepere și intervenție jurisdicțională, dezvoltând o jurisprudență marcant creatoare și care prin natura și caracterul său contribuie notabil la instituirea unui nou fundament al obligațiilor statelor în materie, aferent drepturilor umane și specificului lor în privința combaterii dereglării climatice de origine antropică. Astfel, în hotărârea sa se insistă, mai întâi, asupra necesității de a se adapta demersul jurisdicțional acestei situații, până atunci inedite în preocupările sale; în timp ce guvernele pârâte relevă dimensiunea politică a luptei contra schimbării climatice și necesitatea ca instanța să se mențină în limitele competenței ei, aceasta indică, în mod clar, că înțelege să participe la controlul consecințelor climatice asupra drepturilor umane. Din acest punct de vedere, înscriindu-se în logica Convenției-cadru privind schimbările climatice (1992) ea consideră că, în acest context, competența jurisdicțională trebuie să fie complement necesar al acțiunii legislative și executive. Un atare raționament a fost construit plecând de la constatarea conform căreia ea a fost sesizată în cauza respectivă cu chestiuni inedite, la care jurisprudența sa în materie de mediu nu furnizează toate răspunsurile (§414), ținând seama de specificitățile crizei climatice în termeni de sursă a daunei, stabilirea legăturii de cauzalitate între daună și acțiunea sau inacțiunea statală, de incertitudinea și dimensiunea sa policentrică. De asemenea, în același context, Curtea adoptă o abordare evolutivă pentru a interpreta Convenția (europeană) a drepturilor omului și a libertăților fundamentale (Convenția europeană sau Convenția) și aceasta nu numai în lumina noilor cunoștințe științifice, ci și în consonanță cu evoluțiile „des attitudes sociopolitiques et des normes juridiques” (§431 et SS). În acest mod sunt stabilite și enunțate premise importante, precum existența de indicii suficient de fiabile în ceea ce privește realitatea schimbării climatice antropice, că ea reprezintă astăzi și pentru viitor o gravă amenințare pentru exercitarea drepturilor omului garantate de Convenție, că statele sunt conștiente și capabile de a lua măsuri pentru a-i face față în mod eficient etc. (§436). Totuși, dar în mod legitim, instanța își limitează câmpul de analiză asupra tematicii respective la drepturile protejate de Convenția europeană și reafirmă „rolul în mod fundamental subsidiar al mecanismului Convenției” (§449). Se ia act, totodată, de existența unui consens internațional relativ la efectele schimbării climatice asupra drepturilor umane.

Din perspectiva unei atari înțelegeri și prin asumarea unei asemenea implicări, în temeiul dreptului la viață (art. 2) și cel al dreptului la viață privată (art. 8) prin

hotărârea din 9 aprilie 2024 se degajă și se recunoaște un nou drept, „unul la o protecție efectivă de către stat împotriva efectelor prejudiciabile pentru bunăstare, sănătate și viață ce decurg din schimbarea climatică” (§519 și 544 din hotărâre). Se cuvine menționat faptul că pe această cale s-a făcut un important pas înainte în recunoașterea jurisprudențială, cu implicațiile respective a unui drept uman la climă stabilă și sigură în limitele variabilității naturale. Pe lângă enunțul respectiv, cu limitele sale de expresivitate substanțială, Curtea s-a pronunțat pentru o autonomizare a protecției climei și implicit a recunoscut emergența unui drept al omului autonom și specific. Într-adevăr, în hotărârea Curții de la Strasbourg se arată că schimbarea climatică „nu este o problemă precum oricare alta”, se constată că „nu e adecvat și nici apropiat de a urma jurisprudența sa anterioară și se impune deci dezvoltarea unei abordări mai apropiate și mai adecvate” (§421). Este vorba de nevoia unei abordări creative, generatoare de noi consecințe și dezvoltări adecvate în domeniul drepturilor omului legate de schimbările climatice, în mod evident în sensul emergenței dreptului la o climă sănătoasă și echilibrată sistemic. În același timp, asistăm și la configurarea unui nou fundament de recunoaștere și garantare a sa².

Într-adevăr, cu asemenea premise, așa cum s-a observat de altfel, în cauza Klima statul-pârât, Elveția, a fost condamnat nu pentru nerespectarea angajamentelor internaționale precise în favoarea luptei împotriva schimbărilor climatice, ci din simplul fapt al inacțiunii sale ori al insuficienței acesteia în ce privește exigențele drepturilor omului. Dincolo de chestiunea de filosofie a dreptului pe care, eventual, o ridică („cea a partajului între justiția generală, justul pentru întreaga cetate, determinate de corpusul civic și determinarea justului în situația singulară care aparține judecătorului”) sau de reproșul legat de aceasta („judecătorii par să se substituie corpusului civic în determinarea justului politic”) suntem în prezența desprinderii unui nou fundament, pe lângă cel reprezentat de recunoașterea și consacrarea reglementar-normativă, ce rezidă în asumarea rolului major și statuarea de către jurisdicția europeană „în numele și pe seama situației excepționale” reprezentată de criza ecoclimatică, Așadar, acțiunea judecătorului se substituie oarecum procesului democratic și găsește ca temei de a impune statelor și implicit de a se recunoaște dreptul de a fi protejat împotriva efectelor nefaste ale schimbării climatice, nu în (respectarea) unui cadru internațional juridic, ci în numele circumstanțelor excepționale, pericolului actual, o stare de necesitate și de urgență față de riscurile ecoclimatice extreme (§318).

² A. Duțu-Buzura, „Constituționalizarea” climei și implicațiile sale asupra sistemului juridic, în: A. Duțu-Buzura (coord.), „Dreptul și schimbările climatice. Răspunsuri, preocupări, perspective”, Editura Universul Juridic, București, 2021, p. 156.

O atare opțiune și nouă perspectivă se înscriu în dinamica mai largă a afirmării principiului justiției climatice, respectiv de supunere a acțiunii publice deopotrivă la angajamente finalizate juridic aferente combaterii dereglării climatice și independent de orice angajament specific în această privință, în temeiul imperativului categoric al urgenței climatice și amenințărilor pe care aceasta le face să apese asupra drepturilor umane.

În pofida represiunilor aduse unei asemenea erijări a judecătorului într-un veritabil creator de drept și acuzațiilor astfel de un „progresism autoritar” (*pour faire primer la volonté d’un élite non élue sur celle du peuple, exprimée par ses représentants issus du suffrage universel*), legitimitatea demersului e evidentă, iar contribuția sa la reziliență și progresul dreptului climei evidentă. Într-adevăr, nu poate fi negat faptul că dreptul, într-o societate democratică, nu se confundă numai cu voința unei majorități exprimate la un moment dat și variabilă la scurte perioade de timp. El se întemeiază și pe un soclu de norme superioare, reieșite din dezvoltarea civilizațională și fondul comun al experiențelor naționale, alături de principiile fundamentale ale dreptului internațional, cele generate de drept și interesele vitale ale tuturor persoanelor, popoarelor și umanității ca atare. Valorificarea lor permanentă, superioară și adecvată mai ales în situații incerte, de debusolare și marcată de derive existențiale precum cea de față reprezintă nu numai o posibilitate, ci devine un imperativ absolut.

2. *Opinia consultativă OC-32/25 a Curții Interamericane a Drepturilor Omului (CIADO sau Curtea interamericană) privind urgența climatică și drepturile umane [adoptată la 29 mai și notificată (emisă) la 31 iulie 2025]*

Primul aviz (opinie) consultativ emis de o jurisdicție regională în materie climatică a fost adoptat de CIADO la 29 mai 2025, în urma cererii formulate de Republica Chile și Columbia și reprezintă procesul consultativ cu cea mai mare participare înregistrată vreodată de această instanță regională, implicând aproape 265 de observații scrise și 172 de declarații orale în timpul celor 3 audiențe publice ținute în aprilie-mai 2024³. El se circumscrie funcției consultative a Curții interamericane, care îi permite să interpreteze normele sistemului interamerican de drepturi ale omului la solicitarea statelor ori a structurilor competente ale jurisdicției în raport cu anumite probleme și cu caracter general. Desigur că opiniile (avizate) nu sunt obligatorii precum hotărârile pronunțate în cauzele contencioase,

³ M. Torre-Schaub, *Urgence climatique et droits humains : « plus de place pour l’indifférence »*, IDDRI, 17 juillet 2025.

dar constituie o interpretare autorizată a normelor, influențând astfel legislațiile interne și servind ca referință în controlul de convenționalitate efectuat de jurisdicțiile naționale⁴. În orice caz, opinia formulată joacă un rol fundamental în consolidarea standardelor regionale și e susceptibilă să exercite o influență jurisprudențială la nivel mondial. Curtea interamericană a subliniat ea însăși această dimensiune, notând că avizul său ar putea alimenta deliberările pertinente (pe atunci în curs) ale Curții Internaționale de Justiție (care a pronunțat avizul său în materie climatică la 23 iulie 2025), Curții Africane a Drepturilor Omului și potențial chiar ale Curții Europene a Drepturilor Omului.

Din această perspectivă, CIADO califică în mod explicit situația actuală ca o „urgență climatică”, reclamând o acțiune imediată și coordonată; pe fond, avizul clarifică obligațiile ce revin statelor părți la Convenția americană a drepturilor omului, precum și celor membre ale Organizației Statelor Americane (OSA), în virtutea altor documente regionale cum sunt Declarația americană, Carta OSA și Protocolul de la San Salvador. Cu cele 234 de pagini ale sale, rod al unei elaborări minuțioase și deliberări profunde, Opinia CIADO OC-32/25 a fost considerată „o veritabilă bijuterie juridică a luptei contra dereglărilor climatice”; urmând practica regiunii interamericane, conținutul său constituie „un mandat obligatoriu pentru cele 20 de țări ce recunosc competența jurisdicției” și se impune ca un standard de conduită structurantă tuturor statelor membre ale OSA, care vor trebui să-și adapteze cadrele juridice și politicile lor publice la lunga listă de obligații astfel stabilite prin avizul înaltei jurisdicții.

2.1. Obligațiile statelor privind urgența climatică

Solicitată spre a analiza și indica obligațiile statelor privind schimbarea climatică și drepturile umane, Curtea interamericană și-a expus răspunsul în jurul următoarelor întrebări: care e conținutul unor atari obligații vizând respectarea, garanția și acțiunea necesare în scopul de a face efective drepturi umane precum dreptul la viață, la sănătate, integritate, la viață privată și familială, la proprietate, alimentație, muncă, cultură și educație, precum și la un mediu sănătos? Care este sfera (amplourea) acestora față de urgența climatică, în special în termeni ținând de democrația de mediu (informare, participare și acces la justiție) și de protecția drepturilor copiilor, apărătorilor mediului, femeilor, popoarelor indigene și autohtone și ale comunităților vulnerabile față de schimbările climatice și efectele lor negative?

⁴ Y. Vega Cárdenas, *Résumé analytique de l'Opinion consultative OC-32/25 de la Cour interaméricaine des droits de l'homme: Urgence climatique, droits humains et droits de la Nature*, OIDN, 10 iulie 2025.

În opinia Curții, exprimată în textul avizului emis, în condițiile urgenței climatice toți actorii au obligații de „respect, garanție și de cooperare” în materie. Guvernele nu trebuie să ia măsuri care să întârzie acțiunea de combatere a încălzirii climei, se impune să reducă riscurile legate de această criză și e imperativ a se întrajutora, păstrând, totodată, spiritul statuat juridic cum că responsabilitatea nu le revine tuturor și/sau în aceeași măsură având în vedere aportul istoric diferențiat în provocarea crizei climatice. Soluția propusă de instanță constă în a promova adoptarea de măsuri urgente și eficiente de atenuare, de adaptare și de dezvoltare durabilă care să integreze perspectivele drepturilor omului și ale rezilienței. Se precizează amploarea acestor obligații generale, în sensul că acestea rezidă în respectarea, garantarea și asigurarea dezvoltării progresive a drepturilor economice, sociale, culturale și de mediu și adoptarea de dispozitive juridice naționale adecvate.

2.2. *Obligația de respectare*

În această privință, CIADO recunoaște că statele sunt ținute să se abțină de la orice conduită care anulează, încetinește ori reduce efectele măsurilor necesare pentru protejarea drepturilor omului față de efectele schimbărilor climatice și trebuie să adopte toate măsurile necesare pentru diminuarea riscurilor decurgând din degradarea sistemului climatic mondial, precum și expunerea și vulnerabilitatea la efectele acestei degradări. În acest scop, CIADO detaliază obligațiile minimale în materie de prevenire a daunelor de mediu și precizează ce nivel de diligență rezonabilă consolidată trebuie să fie apropiată și proporțională la nivelul riscului de daune de mediu.

2.2.1. *Obligația de a asigura un cadru juridic și de a crea norme pertinente*

În virtutea obligației generale de a asigura dezvoltarea progresivă a drepturilor economice, sociale și culturale, în opinie (aviz) se arată că statele trebuie să aloce maximum de resurse disponibile pentru a proteja indivizii și grupurile care, din cauza vulnerabilității lor, sunt expuse impacturilor cele mai grave ale schimbării climatice. În același sens, se reamintește necesitatea pentru state de a adopta măsuri reglementare. Respectivul dispoziții juridice interne trebuie să atace în mod eficient și global cauzele și să repare consecințele schimbării climatice, veghind la evoluția lor, conform celor mai bune date științifice disponibile, precum și ca aplicare durabilă și armonizată a acestora în armonie cu angajamentele internaționale asumate în domeniu să fie promovată.

2.2.2. Contribuția opiniei (avizului) consultativ la identificarea și clarificarea aspectelor juridice defnitorii

Pornind de la cele mai adecvate și avansate dovezi științifice disponibile, în aviz se precizează un anumit număr esențial de puncte spre a face față urgenței climatice. Se confirmă, în acest sens, interzicerea imperativă a oricărei conduite antropice susceptibile să afecteze în mod ireversibil echilibrul vital al ecosistemelor comune. Pentru CIADO, evoluția interpretativă a obligațiilor statelor față de generațiile viitoare reprezintă un avans semnificativ pentru protecția drepturilor umane în contextul urgenței climatice actuale.

2.2.3. Emergența dreptului la o climă sănătoasă

Rămânând consecventă poziției sale jurisprudențiale progresiste și ecocentrate, CIADO merge și mai departe în respectiva opinie consultativă și devine prima jurisdicție internațională care dezvoltă „dreptul la o climă sănătoasă”. Acest nou drept uman este deopotrivă văzut ca un drept de sine stătător, care ar putea fi invocat în mod autonom, ca atare în caz de litigiu climatic, și un complement indispensabil dreptului la un mediu sănătos, care înglobează clima, aerul și apa potabilă. Deopotrivă individual și colectiv, de acum înainte recunoscut ca un drept fundamental de CIADO, el întemeiază și structurează obligațiile ce revin statelor membre ale OSA.

În continuarea și exprimarea liniei sale jurisprudențiale „foarte progresiste și ecocentrice” în opinia sa consultativă Curtea Interamericană face un salt remarcabil în domeniu, devenind prima jurisdicție internațională care conchide, printr-o interpretare creativă a dreptului regional pertinent, în sensul existenței, în plină dezvoltare a unui „drept la o climă sănătoasă”. Un atare drept, înscris perspectivelor dreptului la un mediu sănătos și echilibrat ecologic, dar devenit detașat de acesta în particularitățile sale, este astfel un drept în sine, care va putea să fie invocat în mod autonom în caz de litigiu climatic, și un complement indispensabil dreptului la un mediu sănătos, care înglobează clima, aerul pur și apa potabilă. Deopotrivă individual și colectiv, acest drept, odată recunoscut ca un drept fundamental, întemeiază și structurează obligațiile statelor americane.

În mod concret CIADO recunoaște un drept uman la o climă sănătoasă, derivat din dreptul la un mediu sănătos, ca răspuns al necesității de a dota ordinea juridică interamericană cu o bază dispunând de o entitate proprie, care să permită delimitarea cu claritate a obligațiilor statale specifice în fața crizei climatice și să ceară îndeplinirea lor în mod autonom, cu respectarea altor îndatoriri legate de protecția mediului. Ea, de asemenea, se aliniază evoluțiilor dreptului internațional al drepturilor omului și celor ale dreptului internațional al mediului, așa încât să se

consolideze protecția persoanelor față de una dintre amenințările cele mai grave cu care se confruntă și se vor confrunta în viitor drepturile umane. O climă sănătoasă e considerată cea care rezultă dintr-un sistem climatic liber de interferențe antropogene periculoase pentru ființele umane și pentru Natură ca un tot. Aceasta presupune a recunoaște că, în condiții funcționale și în absența unor asemenea interferențe, clima e variabilă și respectiva variabilitate antrenează riscuri inerente ce pot afecta securitatea ecosistemelor. Ca element substanțial al dreptului la un mediu sănătos, cel la o climă sănătoasă are conotații individuale și colective. În dimensiunea sa individuală el protejează posibilitatea fiecărei persoane de a se dezvolta într-un sistem climatic lipsit de interferențe antropogene periculoase. De aceea protecția sa acționează ca o precondiție pentru exercitarea altor drepturi umane. În ipostaza sa colectivă, dreptul la o climă sănătoasă protejează interesul colectiv al generațiilor prezente și viitoare ale ființelor umane și al altor specii de a menține un sistem climatic apt să asigure bunăstarea și echilibrul între ele, în fața gravelor amenințări existențiale derivate din efectele urgenței climatice. Titularitatea acestei dimensiuni se manifestă sub formă indivizibilă și nu exclusiv asupra mulțimii integrate care exprimă interesul colectiv în cauză. Neîndeplinirea obligațiilor internaționale destinate să protejeze sistemul climatic global afectează în mod necesar respectivul interes și generează răspunderea statului. În acest scop, de măsurile destinate să pună capăt nerespectărilor, a evita să se repete și a repara consecințele lor trebuie să beneficieze în mod simultan umanitatea prezentă și viitoare, precum și Natura în întregul său. Obligațiile aferente dreptului au ca obiectiv protejarea sistemului climatic global în beneficiul umanității ca un tot indivizibil, din care fac parte atât generațiile prezente, cât și cele viitoare. În conformitate cu principiul echității inter generaționale, statele trebuie să se ajute unul pe altul în mod activ prin intermediul politicilor de mediu, așa încât generațiile actuale să lase condiții de stabilitate ambientală care să permită celor viitoare să se bucure de oportunități similare de dezvoltare. Acest principiu se corelează în mod intim cu cele ale prevenirii, precauției și progresivității. În acest sens, statele sunt ținute să asigure o distribuție echitabilă a sarcinilor derivate din acțiunea climatică și a impacturilor climatice, având în vedere contribuția lor la cauzele schimbării climatice și la capacitățile respective. Cu această ocazie trebuie a se evita să se impună sarcini disproporționate atât pentru cei care vor forma generațiile viitoare, cât și cei care fac parte integrantă din cele prezente.

Acest aspect devine deosebit de relevant în contextul urgenței climatice, dat fiind faptul că impacturile schimbării climatice sunt progresive, se intensifică cu timpul și se manifestă în formă mai severă în privința unor grupuri determinate. Astfel, ea va afecta în mai mare măsură persoanele care astăzi sunt mai tinere și care vor trebui să-și trăiască toată viața într-un mediu climatic advers mai accentuat.

În concepția Curții interamericane, dreptul la o climă sănătoasă își produce efecte și asupra Naturii ca suport fizic și biologic al vieții. Protecția sistemului climatic global cere ocrotirea integrității ecosistemelor și a componentelor lor vii și nevii, în mod susținut. La rândul său, prezervarea condițiilor climatice compatibile cu viața e esențială pentru menținerea echilibrului și a funcționalității respectivelor ecosisteme. Această interdependență reciprocă între stabilitatea climatică și echilibrul ecologic întărește necesitatea unei aproximări juridice integrative, capabile să articuleze protecția drepturilor umane și a drepturilor Naturii într-un cadru normativ coerent cu interpretarea armonioasă a principiilor *pro persona* și *pro natura*. Pentru aceasta se cere să se adopte o perspectivă sistemică și integrată, ce se cuvine consolidată în condițiile în care i se recunoaște Naturii calitatea de subiect de drept. În acest sens, în Opinia consultativă OC-32/25 se observă că impulsul concepțiilor juridice și mecanismelor de protecție, promovate de state la nivel național și internațional, care depășesc abordarea antropocentrică tradițională și recunosc Naturii și componentelor sale – inclusiv sistemul climatic – ca titulari de protecție juridică autonomă, consolidează răspunsul statelor la provocările pe care le ridică urgența climatică.

2.2.4. Confirmarea drepturilor pentru Natură

Documentul recunoaște Natura și componentele sale ca subiecte de drept, prima reprezentând o manifestare contemporană a principiului interdependenței între drepturile omului și mediu. Pentru instanța de la San José această recunoaștere se înscrie într-o tendință normativă și jurisprudențială crescândă. În acest context, ea susține că statele trebuie nu numai să se abțină de la orice acțiune ce cauzează daune importante mediului, ci și, totodată, le incumbă obligația pozitivă să adopte măsuri vizând protecția, restaurarea și regenerarea ecosistemelor. În afară de aceasta, se identifică obligația de prezervare a echilibrului acestora împotriva comportamentelor antropice ce cauzează daune ireversibile ca o normă plecând de la care niciun acord contrar nu e permis. Se afirmă că interdicția oricărui comportament antropic susceptibil să afecteze într-o manieră ireversibilă interdependența și echilibrul vital al ecosistemului comun care face posibilă viața speciilor constituie o normă de *jus cogens* (imperativă). Statele sunt astfel ținute să coopereze în scopul de a pune capăt comportamentelor care nu respectă normele obligatorii destinate să protejeze un mediu sănătos.

2.2.5. Recunoașterea vulnerabilităților particulare

Documentul reține și precizează obligații specifice referitoare la și în situații de vulnerabilitate particulară, precum cele în care se află copiii, popoarele autohtone,

tribale și africane, precum și comunitățile de țărani și de pescari și persoane care suferă impacturi diferențiate în contextul catastrofelor climatice. Se recunoaște, de asemenea, necesitatea pentru state de a adopta măsuri menite să protejeze persoanele care, chiar dacă nu fac parte din categorii în mod tradițional protejate, se găsesc în situație de vulnerabilitate din cauza unor factori dinamici ori contextuali.

2.2.6. Drepturi și garanții de protecție pentru apărătorii mediului

Potrivit opiniei consultative, statele și întreprinderile trebuie să-și dubleze eforturile pentru a proteja pe cei care apără mediul, al căror rol esențial e recunoscut deopotrivă în eforturile vizând asigurarea stabilității climatice și în capacitatea de a solicita achitarea obligațiilor față de mediu. În acest cadru, îndatorirea pertinentă a statelor este supusă unei norme de diligență consolidată pentru a ancheta, judeca și pedepsi crimele comise contra apărătorilor mediului. Curtea interamericană adaugă faptul că statele trebuie să acționeze împotriva fenomenului de criminalizare, precum și cea a schimburilor de impunitate în cazurile de violență și de hărțuire contra lor. Instanța a făcut, de asemenea, o muncă de „compilație” și de „armonizare” a celor mai bune norme de protecție disponibile în regiune, incluzând garanțiile conținute în Acordul de la Escazú (2019), normele internaționale existente în cele deja elaborate de însăși CIADO.

2.3. Posibilul și necesarul impact al opiniei consultative

Prin natura sa, opinia (avizul) consultativă are un rol constatator, clarificator-interpretativ, de codificare tehnică a regulilor existente, concluzionând că „orice măsură represivă trebuie să fie justificată prin criterii obiective și să respecte normele de necesitate și de proporționalitate”. Din această perspectivă și ținând seama de funcțiile unui atare demers jurisdicțional (regional) se pot desprinde, cu titlu concret, legate de conținutul efectiv al analizei întreprinse, o serie de consecințe factual-tehnice.

2.3.1. Ridicarea standardelor de acțiune

Avizul stabilește un standard ridicat pentru o acțiune climatică fondată pe drepturile umane. El trimite un semnal clar, întemeiat pe știință, guvernanților și jurisdicțiilor din America Latină și Caraibe, dar și lumii întregi privind măsurile în domeniu pe care dreptul internațional al drepturilor umane le cere statelor și întreprinderilor. El definește norme juridice pentru a le ține responsabile de acțiunile lor prejudiciabile mediului. Se confirmă, de altfel, *via* dreptul la acces la justiție – pe care îl recunoaște ca fundamental – un drept legitim la o reparație

integrală a daunelor climatice. Prin această opinie CIADO interpretează obligațiile constrângătoare în materie de drepturi umane stabilind liniile directe juridice pe care statele membre ale OSA nu le mai pot ignora. Dar importanța sa e și una mondială, întrucât drepturile fundamentale vizate – precum dreptul la viață, la autodeterminare și la un mediu sănătos – sunt protejate prin numeroase tratate internaționale, constituții și legi naționale.

2.3.2. Obligații pentru actorii privați

În Opinie se subliniază faptul că întreprinderile trebuie nu numai să respecte drepturile omului ci, deopotrivă, să le repare, în caz de încălcare prin activitățile lor. Ele sunt ținute să vegheze la reducerea riscurilor de expunere, la integrarea drepturilor umane în structurile acestora și la onorarea obligației de a nu crește și nici de a crea vulnerabilități. Aici, obligația de diligență își manifestă deplinul său sens, întreprinderile neputând să se exonereze de exigența de a realiza studii de impact de mediu.

2.3.3. Influența asupra justiției climatice

Avizul, chiar emis de o jurisdicție regională, nu se circumscrie unei anumite zone ori unui perimetru limitat, ci va iradia asupra justiției climatice în general. El se înscrie ca atare într-un val crescând de litigii climatice și într-o mișcare mondială în favoarea justiției de profil. Încercările de angajare a răspunderii și de reparare a daunelor cauzate climei apar pretutindeni. Chiar cele cu o anvergură strategică vizând întreprinderile iau amploare. Din ce în ce mai multe comunități se îndreaptă spre tribunale pentru a solicita măsuri obligatorii din punct de vedere juridic. Documentul se inserează totodată într-o serie de avize consultative și hotărâri ale justiției privind schimbările climatice și, din această perspectivă, poate avea un anumit impact asupra procedurilor în curs și viitoare vizând domenii asemănătoare. Nu în ultimul rând, el va servi ca „foaie de parcurs” pentru justiția climatică în fața instanțelor locale, regionale și naționale, precum și ca bază pentru elaborarea de politici climatice susceptibile să ancoreze legislația națională și negocierile mondiale în mandate constrângătoare. Este de domeniul evidenței că opinia consultativă a CIADO marchează leadershipul asupra altor curți internaționale, prin caracterul său deopotrivă novator și universal. Jurisdicția interamericană demonstrează prin aceasta că drepturile umane nu sunt idealuri abstracte, ci realități trăite. Prin obligațiile astfel definite, drepturile umane, în raport cu criza climatică, sunt de asemenea recunoscute, în mod particular în regiunea americană, ca „instrumente de supraviețuire”, permițând orientarea comportamentelor în

timpul crizei ecologice. Desigur, pe fond ea rămâne un aviz de natură mai degrabă declarativă. De acum înainte două căi de concretizare sunt posibile și compatibile: pe de o parte, avizul va fi un ghid de conduită pentru statele OSA care vor trebui să i se conformeze; pe de alta, va constitui un soclu juridic pentru potențialele contencioase. În orice caz, de acum înainte aprecierile, constatările și concluziile sale vor fi dificil de ignorat în această parte a lumii.

3. Concluzii

În condițiile dezagregării multilateralismului și practic ale stagnării reglementării, dacă nu chiar a reculului său, prioritară devine în privința situației dreptului mediului și al climei punerea sa în aplicare. Din această perspectivă, contenciosul ecoclimatic îndeplinește un rol hotărâtor. Jurisdicțiile – naționale, regionale și internaționale – sunt menite astfel să intervină și să uzeze de întreaga panoplie de instrumente de care dispun, în cadrul competențelor de care se bucură spre a interpreta creator, evolutiv și clarifica textele existente și principiile și regulile generale aplicabile. Recurgerea la invocarea impactului crizei ecologice asupra drepturilor umane reprezintă un aspect esențial al problemei. Un asemenea temei constituie un reper esențial al rezilienței măsurilor de protecție a mediului și combatere a schimbării climatice în fața înmulțirii și intensificării manifestărilor de rezistență și de ofensivă contra progresului juridic ecologic. O atare perspectivă este favorizată și de procesul de fundamentalizare a domeniului. El se explică și se exprimă, pe de o parte, prin consolidarea soclului juridic al drepturilor de mediu, în frunte cu dreptul uman la mediu sănătos și echilibrat ecologic, iar, pe de alta, prin desprinderea din respectivul sistem și autonomizarea unui nou drept, cel la o climă stabilă, sigură. Semnificative sunt din acest punct de vedere câteva avansuri de cristalizare a statutului și semnificațiilor sale înregistrate în ultimul, timp prin contribuția a trei jurisdicții reprezentative. Într-adevăr, cel puțin trei elemente importante, complementare ca semnificații și interdependente în acțiune de evoluție și consolidare a dreptului la climă se înregistrează pe această cale. Este vorba, în concret, de surprinderea și afirmarea unui nou fundament al acestuia, respectiv „urgența climatică”, și a unui drept aferent art. 8 din Convenția europeană (hotărârea CEDO din 9 aprilie 2024). Avizul consultativ al CIJ din 23 iulie 2025 a adus precizări, a adăugat considerente și a exprimat concluzii relevante în privința stadiului actual al recunoașterii și garantării, din perspectiva dreptului internațional contemporan, a dreptului uman la mediu curat, sănătos și sigur. Veritabila radiografie a obligațiilor reglementare și cutumiare ale statelor în materie climatică

realizată de instanța internațională de la Haga, în pofida caracterului său constatativ și explicativ contribuie prin clarificările aduse și impulsurile generate la afirmarea generală a dreptului climei. În fine, opinia consultativă a CIADO din 29 mai a.c. se remarcă prin aportul direct la susținerea existenței unui drept autonom la climă stabilă și echilibrată, derivat din dreptul la mediu și în completarea dimensiunii ecoclimatice a acestuia⁵.

Într-un atare mod, cele trei poziționări jurisdicționale aduc contribuții notabile la consolidarea dreptului climei, ca nou domeniu de reglementare și reflecție și la recunoașterea dreptului la climă sănătoasă și echilibrată ecologic ca unul dintre pilonii săi normativ-conceptuali definitorii. Codificarea poate constitui o formulă complementară la asemenea evoluții⁶, ceea ce oferă un nou instrument de configurare a dreptului existent în materie.

⁵ M. Duțu, *Dreptul mediului și al climei*, vol. I, *Partea generală*, Editura Universul Juridic, București, 2023, p. 72.

⁶ M. Duțu, A. Duțu-Buzura, *Spre un pact internațional privind drepturile de mediu*, Editura Universul Juridic, București, 2025, p. 15-17.